Crocothemis erythraea

Hoe te herkennen
Vuurlibellen hebben een breed dorsoventraal afgeplat abdomen en zijn groter en forser gebouwd dan *Sympetrum* soorten, waarmee ze soms wel eens verward worden. Mannetjes van *Crocothemis erythraea* vliegen snel en laag over het wateroppervlak en zetten zich regelmatig neer op de grond, wat meer lijkt op het gedrag van een *Orthetrum cancellatum* dan van *Sympetrum* soorten. Niet enkel het achterlijf, maar ook het borststuk, de kop en de ogen zijn bij de mannetjes knalrood. Dit is de meest hevig rood gekleurde libel van alle Europese soorten. Het vrouwtje heeft een bruingeel achterlijf met laterale gele vlekken. Beide geslachten hebben een kleine gele vlek aan de basis van de voorvleugels en een grotere gele vlek aan de basale delen van de achtervleugel. In de hand hebben ze minstens 9 of meer antenodale dwarsaders, in tegenstelling tot *Sympetrum* soorten die maar 7 (uitzonderlijk 8) antenodale dwarsaders hebben.

Voorkomen en verspreiding in België
Van vorige eeuw zijn 2 gegevens bekend, allebei van dezelfde plaats maar met een tijdsverschil van 20 jaar. Voor de volgende bekende waarneming moeten we wachten tot 1963 en 1966 toen telkens 1 mannetje werd gezien te Denderleeuw. Sedert eind jaren tachtig werden af en toe enkele dieren gezien op verscheidene plaatsen, die nooit ver van de Franse grens gelegen waren. De echte opmars kwam er pas sedert de jaren '90. Figuur 1 geeft een voorlopig overzicht van alle bekende vindplaatsen van de Vuurlibel in België, gebaseerd op de gegevens van de Databank GOMPHUS. Het valt op dat de meeste plaatsen in het westen van het land en aan de grens met Frankrijk zijn gelegen. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het plateau van de Ardennen (min. 500m hoog) dat een echte barriere vormt om over te steken en waar de temperaturen 's nachts, zelfs tijdens warme zomers, behoorlijk fris kunnen zijn. *Crocothemis* is niet zo kieskeurig wat de waterkwaliteit betreft en werd in België ondermeer waargenomen bij zandwinnigsputten, vennen, grote waterplassen in gebruik als intensief rekreatiegebied, sterk eutrofe plassen, tuinvijvers, een stadspark, haventerreinen,... Onderstaande tabel geeft een beeld van de toename van het aantal waarnemingen de laatste jaren.

	waarnemingen	plaatsen
1990	1	1
1991	1	1
1992	10	6
1993	16	6
1994	24	19

Ondertussen zijn er voldoende gegevens voorhanden, o.a. exuvia en pas uitgeslopen dieren om aan te nemen dat de Vuurlibel zich op minimum 5 plaatsen, reeds verscheidene jaren na elkaar, suksesvol voortplant. Wellicht zal dit aantal de komende jaren nog aanzienlijk stijgen. Adulte dieren kunnen waargenomen worden van begin juni tot de tweede helft van augustus.

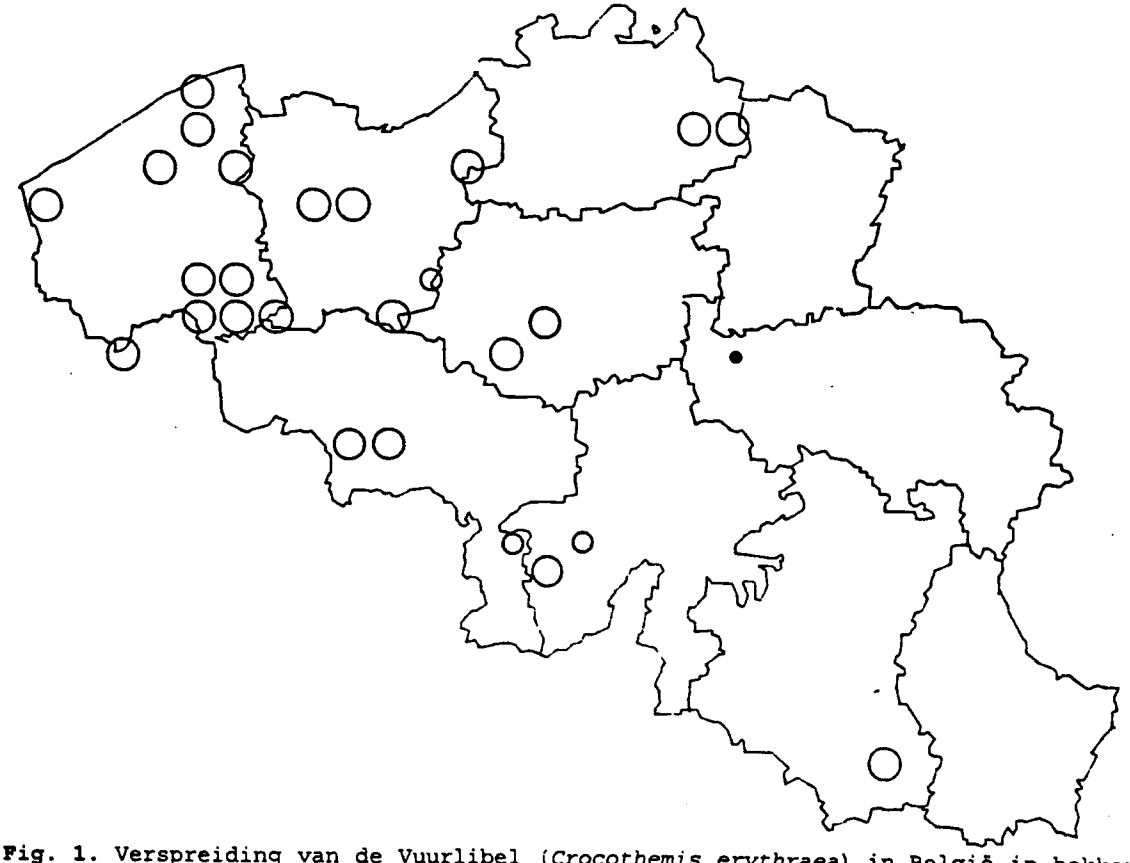

Fig. 1. Verspreiding van de Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) in België in hokken van 10 x 10 km. Een punt voor een waarneming voor 1950, een kleine cirkel voor een waarneming tussen 1950 en 1979, en een grote cirkel voor een waarneming na 1980.

Cercion lindenii

Hoe te herkennen

Het gedrag is een handige manier om deze soort in de vlucht te herkennen. De dieren vliegen snel en laag over het wateroppervlak zoals beide *Erythromma* soorten, maar hebben in tegenstelling hiermee geen rode ogen. Ook komen ze maar zelden nabij de oever zodat exemplaren vangen een hele karwei is, en men het best gebruik kan maken van een goede verrekijker. Rusten doen ze vaak op drijvende waterbladeren van ondermeer Gele Plomp en Waterlelie. Bovendien lijken het me echt warmteminnende dieren te zijn, die enkel maar vliegen als het niet te veel bewolkt, windstil en voldoende warm is. Het is nodig om voldoende tijd te nemen om de drijvende vegetatie af te zoeken omdat er vaak maar enkele exemplaren voorkomen.

Mannetjes zijn te herkennen aan het 9 de en 10 de achterlijfssegment die blauw zijn en niet het 8 ste en het 9 de zoals bij andere *Coenagrion* soorten, waartoe het volgens sommige auteurs ook behoort. Bovendien zijn beide blauwe segmenten van opzij bekeken min of meer vierkantig en niet rechthoekig tot langwerpig zoals bij *Enallagma cyathigerum*. De lichte antehumerale streep (blauw) is even breed tot vaak breder dan de eronder liggende zwarte humerale streep (ook zo bij de vrouwtjes). In de hand vallen de streepvormige achteroogsvlekken en de achterlijfsaanhangsels of cerci op die langer zijn dan segment 10. Vrouwtjes zijn minder opvallend. Ze hebben een veelkleurig achterlijf: de eerste 3 segmenten geelgroen, nadien blauw en de laatste 3 tenslotte bruinachtig.

Voorkomen en verspreiding in België (Fig. 2)
Tot voor 1982 werd er slechts zelden meer dan 1 individu van *Cercion lindenii* op een plaats waargenomen en kwam ze op zeer verspreid liggende vindplaatsen in het ganse land voor. Vanaf 1982 werden er een tiental dieren nabij Gent ontdekt en werd de soort er bijna elk jaar opnieuw gezien. De huidige populatie daar wordt op minimum 150 à 250 dieren geschat. Sedert 1991 werd de soort op heel wat plaatsen in de nabijheid van de Gentse populatie ontdekt. Er werd vanuit gegaan dat de dieren zich van hieruit verspreid hadden tot de zomer van 1994 een aantal nieuwe gegevens bracht. Toen werd een populatie van minimum 20.000 (!) dieren op de Dender, een zijrivier van de Schelde ontdekt, wat waarschijnlijk het grootste aantal is dat ooit van deze soort in Noord-West Europa werd waargenomen. Van dit gebied waren evenwel geen vroegere gegevens voorhanden in de Databank van de libellenwerkgroep, zodat we niet weten hoelang die populatie daar al bestaat. Wel werden bij eerdere bezoeken in de jaren '80 nooit libellen gezien op deze rivier, zodat het hier waarschijnlijk om een recente toename betreft. *Cercion lindenii* is zowel te vinden nabij traag stromende beken, kanalen en rivieren als bij silstaande, zowel kleine als grote plassen.

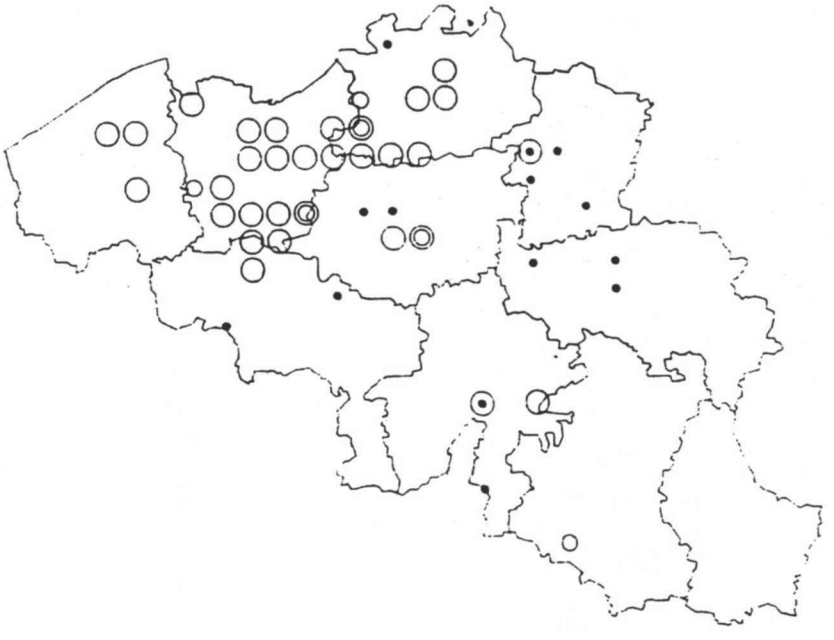

Fig. 2. Verspreiding van de Kanaaljuffer (*Cercion lindenii*) in België in hokken van 10 x 10 km. Een punt voor een waarneming voor 1950, een kleine cirkel voor een waarneming tussen 1950 en 1979, en een grote cirkel voor een waarneming na 1980.

	waarnemingen	plaatsen
1980	37	23
1991	2	2
1992	22	16
1993	14	10
1994	41	25

In 1994 werden er niet enkel meer waarnemingen van Kanaaljuffer verricht, maar werd ze ook op meer plaatsen gezien dan in de totale periode voor 1980. Zowel voor deze soort als voor *Crocothemis erythraea* zijn de aantallen voor 1993 maar pover, wat te wijten is aan de heel natte zomer. De hoofdmoot van de vliegtijd situeert zich in België tussen eind juni en eind augustus.

Situatie in Nederland
In 1993 en 1994 werd *Crocothemis erythraea* waargenomen in Zeeuws-Vlaanderen (Wasscher, 1994) maar werd evenwel niet opgenomen in de recente verspreidingsatlas (Wasscher et al., 1995). Deze kleine populatie sluit nauw aan bij de Belgische waarnemingen uit het westen van het land (zie fig. 1) en ligt hooguit 30 km van een aanzienlijke Gentse populatie verwijderd. Ook waarnemingen, reeds sedert 1989 in de Antwerpse Kempen, op minder dan 5 km (!) van de Nederlandse grens laat vermoeden dat de soort wel meer moet voorkomen in het zuiden van Nederland. De waarschijnlijke voortplanting van deze soort zo noordelijk in Europa is niet zo uniek zoals vermeld in het overzicht van 1994 (Wasscher, 1994). De Antwerpse populatie ligt waarschijnlijk zelfs noordelijker.

Als de zomer van 1995 zoals '94 wordt, zal de soort zich ongetwijfeld nog verder naar het noorden (Nederland) uitbreiden en zijn er binnen enkele jaren ook daar enkele populaties te vinden. Kijk dus allemaal goed uit naar eigenaardige grote, rode '*Sympetrum*' soorten deze zomer. Maak een goede beschrijving van jullie waarneming, als het kan voorzien van een foto als bewijsmateriaal en opsturen maar.

De noordgrens van het areaal van *Cercion lindenii* loopt door Nederland en Noord-Duitsland, zodat we minder met een echte zwerver te maken hebben. Nochtans heeft ze haar hoofdverspreiding rond het Middellandse zeegebied en waren het aantal waarnemingen in onze kontreien steeds gering. De vele nieuwe vindplaatsen en de soms enorme aantallen duiden evenwel op een duidelijke toename in België. In Nederland werd *Cercion* recent maar 14 keer en in 4 hokken waargenomen, wat maar betrekkelijk weinig is in vergelijking met de Belgische situatie (zie figuur 2). Eénmaal als je het gedrag en de kenmerken (zie hoger) voldoende kent, zal je ongetwijfeld merken dat ze wel meer moet voorkomen in Nederland. Goed uitkijken dus en neem voldoende tijd om alle juffertjes die uitrusten op waterplanten grondig te bekijken. Vergeet ook hier niet een goede beschrijving van de waarneming te maken.

Hopelijk wordt '95 een even goede zomer en een even goed libellenjaar als vorig jaar !

Geert De Knijf
Bijlokevest 160
B-9000 Gent
België

Literatuur

Dumont, H.J., 1967. A possible scheme of the migration of *Crocothemis erythraea* (BRULLE) - Populations from the Camargue (Odonata: Libellulidae). Biologisch Jaarboek Dodonaea 35, 222-227.

Ketelaar, R., 1994. Veel waarnemingen van de Zwervende pantserjuffer *Lestes Barbarus* in 1994. Libellennieuwsbrief 4, 11-14.

Wasscher, M., 1994. Libellenwaarnemingen uit 1994. Libellennieuwsbrief 5, 1-3.

Wasscher, M., Stroo, A. & Dingemanse, N., 1995. Verspreidingsgegevens van de Nederlandse libellen. Bijlage bij Nieuwsbrief European Invertebrate Survey-Nederland, 23, 80 pp.